

**PERSPEKTYWY
WYKORZYSTANIA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM
OPINII BIEGŁEGO
WYDANEJ W INNYM POSTĘPOWANIU**

Joanna Misztal–Konecka

Katedra Postępowania Cywilnego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Polska
<https://orcid.org/0000-0001-8849-5447>

Streszczenie. Problem możliwości wykorzystania w procesie cywilnym opinii biegłego wydanej na potrzeby innego postępowania był już przedmiotem ożywionej dyskusji doktryny i orzecznictwa. Celem ostatecznego rozstrzygnięcia sporów w tym zakresie w projekcie nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego¹ przewidziano wprowadzenie nowego przepisu – art. 278¹ k.p.c. – który będzie stanowił wprost podstawę dopuszczenia dowodu z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. Regulacja ta pozwoli na istotne przyspieszenie postępowania cywilnego i ograniczenie jego kosztów, zaś dzięki wprowadzeniu ograniczeń odnoszących się do podstawy przeprowadzenia tego dowodu (postępowanie przewidziane przez ustawę) oraz do organu zlecającego (organ władzy publicznej) będzie także stanowiła gwarancję poszanowania zasady rzetelnego procesu w kontekście bezstronności biegłego.

Słowa kluczowe: opinia biegłego, zasada bezpośredniości, zasada kontrydiktoryjności, wiadomości specjalne

WPROWADZENIE

Truizmem jest stwierdzenie, że wielokrotnie to samo zdarzenie faktyczne stanowi podstawę kilku postępowania sądowych lub pozasądowych. Dość wskazać, że wypadek komunikacyjny może stać się przedmiotem zainteresowania zarówno organów ścigania w sprawach karnych lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, jak też ubezpieczyciela w postępowaniu likwi-

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2018 r., poz. 1360 z późn. zm.

dacyjnym i sądu w postępowaniu cywilnym². Wskazane postępowania mogą toczyć się równolegle, może też mieć miejsce sytuacja, w której jedno z nich zostanie ukończone znacznie wcześniej niż kolejne.

Z uwagi na wskazaną zbieżność nie sposób wykluczyć, że każdorazowo te same lub zbliżone elementy stanu faktycznego mogą stanowić podstawę ostatecznego rozstrzygnięcia (orzeczenia, decyzji, itd.)³. Ich ustalenie staje się wówczas niezbędne, by zapadłe orzeczenie lub wydana decyzja były prawidłowe. Podstawę faktyczną rozstrzygnięcia może kształtować orzeczenie wydane w innym postępowaniu, o ile przepisy prawa nadają mu stosowną moc wiążącą. Stąd też na mocy art. 11 zd. 1 k.p.c., ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym, zaś zgodnie z art. 8 § 2 k.p.k.⁴, prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są wiążące dla sądu karnego. Nie zawsze jednak zachodzą przesłanki do zastosowania przytoczonych regulacji; wówczas to materiał dowodowy zebrany w innej sprawie staje się cenny dla kolejnego toczącego się postępowania.

Pytanie o prawną możliwość wykorzystania opinii biegłego sądowego wydanej w innej sprawie (cywilnej czy karnej) w procesie cywilnym stanowi element szerszego zagadnienia odnoszącego się do dopuszczalności wykorzystania w kolejnym procesie materiału zgromadzonego w innym postępowaniu (karnym, w sprawie o wykroczenie, dyscyplinarnym, cywilnym, itd.)⁵. Niewątpliwie jednak dopuszczalność oparcia ustaleń faktycznych na opinii biegłego wydanej w innym postępowaniu musi być postrzegana inaczej jakościowo niż proste skorzystanie z dowodów z dokumentów prywatnych lub urzędowych zgromadzonych w aktach tejże innej sprawy. Wynika to oczywiście ze szczególnego charakteru opinii biegłego wśród środków dowodo-

² Szeroko na ten temat zob. np. K. Piasecki, *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.

³ J. Jodłowski [i in.], *Postępowanie cywilne*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2009, s. 97–98.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2018 r., poz. 1987 z późn. zm.

⁵ Zagadnienie możliwości wykorzystania opinii biegłych z jednego postępowania w innym procesie stanowi element szerszego problemu spożytkowania materiału dowodowego z jednej sprawy w kolejnej. Na ten temat zob.: K. Piasecki, *Wykorzystanie w postępowaniu cywilnym materiału dowodowego zebranego w sprawie karnej*, „Palestra” 12 (1971), s. 5–17; Tenże, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2010, s. 136–143.

wych. Wszak opinia biegłego nie służy prostemu komunikowaniu spostrzeżeń, ale udzieleniu wiadomości specjalnych dostępnych jedynie specjalistom czy naukowcom – wykraczających poza zakres wiadomości ogólnych, dostępnych ogółowi osób przeciętnie inteligentnych o przeciętnym zasobie wiedzy⁶. Z tego względu dowód z opinii biegłego nie może zostać zastąpiony inną czynnością dowodową, np. przesłuchaniem świadka; z tego też względu jest to dowód, którego przeprowadzenie wymaga istotnego nakładu czasu i środków finansowych.

1. WYKORZYSTANIE OPINII WYDANEJ W INNYM POSTĘPOWANIU – DOTYCHCZASOWE STANOWISKO

Możliwość wykorzystania opinii wydanej w innym postępowaniu była już przedmiotem zainteresowania doktryny postępowania cywilnego. Krótkie wskazanie zajmowanych stanowisk poprzedzić należy podkreśleniem, że opinia biegłego wydana w innej sprawie na żądanie organu procesowego nie może być utożsamiana z tzw. opinią prywatną (inaczej pozaprosową, pozasadową, rzeczoznawczą⁷), a zatem sporządzoną na zlecenie innego niż organ procesowy uczestnika postępowania. *De lege lata* opinia z innej sprawy nie jest też jednak opinią w rozumieniu art. 278 k.p.c., skoro dowodem może

⁶ Szerzej na temat opinii biegłego zob. zwłaszcza: S. Rejman, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1967; J. Wójcikiewicz, *Dowód naukowy w procesie sądowym*, Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie, Kraków 2000; E. Rudkowska-Ząbczyk, *Dowód z opinii biegłego*, w: *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2000, s. 482–495; J. Misztal-Konecka, *Proces cywilny a opinia biegłego wydana w innym postępowaniu*, „Przełęcz Sądowy” 11–12 (2012), s. 57–58 wraz z powołaną literaturą; A. Klich, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016; *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wydawnictwo Presscom, Wrocław 2016.

⁷ Szerzej na temat opinii prywatnych zob.: J. Budzowska, *Opinia prywatna w sprawie o tzw. błąd medyczny*, „Monitor Prawniczy” 5 (2012), s. 279–280; J. Misztal-Konecka, *Znaczenie tzw. opinii prywatnych dla postępowania cywilnego*, „Monitor Prawniczy” 2 (2013), s. 63–69 wraz z powołaną literaturą; K. Knoppek, *Prywatna opinia biegłego de lege ferenda*, w: *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, G. Jędrejek, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 225–229; A. Marciniak, *Oddział 4. Opinie biegłych*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, wyd. 7, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 1239-1240.

być wyłącznie opinia dopuszczona i przeprowadzona w danej sprawie⁸. W świetle art. 278-279 k.p.c., sąd orzekający w danej sprawie po stwierdzeniu, że zachodzi potrzeba wykorzystania wiadomości specjalnych, oraz po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru, określa, kto i na jakie pytania z zakresu wiedzy specjalistycznej winien udzielić odpowiedzi (a zatem wydać opinię).

W literaturze wyrażono rozbieżne stanowiska co do procesowego spożytkowania opinii biegłego przygotowanej na potrzeby innego postępowania. I tak, ostrożnie za dopuszczalnością wykorzystania dowodów zebranych poza toczącym się procesem cywilnym wypowiedział się M. Waligórski, który, analizując moc dowodową ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu orzeczenia, wskazał na możliwość wykorzystania zeznań świadków czy opinii biegłych utrwalonych w aktach innego postępowania⁹. K. Piasecki wywodził, że możliwe jest wykorzystanie w procesie cywilnym opinii pisemnej przeprowadzonej w sprawie karnej, chyba że strona podniesie fakt pozbawienia jej wpływu na wybór osoby biegłego lub wykaże, że biegły podlega wyłączeniu¹⁰.

Natomiast B. Dobrzański, powołując się na zasadę bezpośredniości, wykluczył wykorzystanie materiału dowodowego z innej sprawy¹¹. Podobnie ostatnio K. Knoppek wskazał, że polskie prawo nie przewiduje „opinii wielokrotnego użytku”, a zatem niedopuszczalne jest użycie w kolejnej sprawie opinii biegłego sporządzonej w innym postępowaniu¹².

E. Wengerek¹³, W. Siedlecki¹⁴, T. Ereciński¹⁵, A. Marciniak¹⁶ i J. Derlatka¹⁷ odwoływali się w swoich poglądach przede wszystkim do zapatrywań

⁸ T. Widła, *Ekspertyzy irrelewantne*, „Prokuratura i Prawo” 10 (2007), s. 7. Zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1998 r., sygn. akt I CKN 922/97, LEX nr 50754; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 września 2016 r., sygn. akt IV CSK 737/15, LEX nr 2110961.

⁹ M. Waligórski, *Moc dowodowa ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu orzeczenia*, „Nowe Prawo” 3 (1953), s. 30–31.

¹⁰ K. Piasecki, *System dowodów*, s. 141.

¹¹ B. Dobrzański, *Komentarz do art. 177*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969, s. 297.

¹² K. Knoppek, *Rozdział 4. Dowód z opinii biegłego*, w: *System prawa procesowego cywilnego*, t. II, cz. 2: *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, red. T. Wiśniewski, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 428–431.

¹³ E. Wengerek, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu postępowania cywilnego za rok 1967*, „Nowe Prawo” 4 (1968), s. 614.

¹⁴ W. Siedlecki, *Glosa [do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1956 r., II CR 236/55]*, „Nowe Prawo” 3 (1957), s. 120–124.

wyrażanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który co do zasady nie wykluczył (pod pewnymi istotnymi warunkami, często w postaci zgody stron) wykorzystania dowodów, w tym opinii biegłych, z innych postępowań, o ile dotyczą tych samych podlegających badaniu okoliczności faktycznych¹⁸.

W opublikowanym w 2012 r. w „Przeglądzie Sądowym” artykule *Proces cywilny a opinia biegłego wydana w innym postępowaniu*¹⁹ przedstawiłam pogląd, że spożytkowanie opinii biegłego w innym postępowaniu jest prawnie dopuszczalne pod kilkoma warunkami. Po pierwsze, brak przeszkód, by uznać opinię wydaną w innej sprawie za dowód z dokumentu prywatnego: dowód tego, że osoba, która ten dokument podpisała, prezentuje pogląd przedstawiony w dokumencie. Moc dowodowa takiej ekspertyzy jako dokumentu prywatnego różni się istotnie od opinii biegłego, co jednak nie dyskwalifikuje jej znaczenia, również dowodowego. Zawarte w niej twierdzenia mogłyby stać się podstawą ustaleń faktycznych w razie ich przyznania (art. 229 k.p.c.) albo braku zaprzeczenia przez stronę przeciwną (art. 230 k.p.c.). Zakwestionowanie ich przez stronę przeciwną spowoduje, że potrzebny staje się dowód w rozumieniu art. 278 k.p.c.

Po drugie, wskazałam, że należy dopuścić przeprowadzenie przez sąd w trybie art. 278 k.p.c. dowodu z opinii pozyskanej w innej sprawie, każdorazowo z poszanowaniem zasad ekonomii i szybkości postępowania, ale także zasady bepośredniości²⁰. Oznacza to, że na wniosek strony (ewentualnie

¹⁵ T. Ereciński, *Komentarz do art. 278, w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, wyd. 5, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 407.

¹⁶ A. Marciniak, *Oddział 4. Opinie biegłych*, s. 1240.

¹⁷ J. Derlatka, *Wykorzystanie dowodu z opinii biegłego sporządzonej w innej sprawie w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 7–8 (2018), s. 123, 134–135.

¹⁸ Zob. zwłaszcza orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 11 października 1937 r., sygn. akt II C 901/37, OSNC 1938/7/329; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 1957 r., sygn. akt III CR 340/56, OSNCK 1959/1/8; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 1962 r., sygn. akt I CR 991/61, OSNC 1963/10/232; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2001 r., sygn. akt I PKN 526/00, OSNP 2003/11/273; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2006 r., sygn. akt I UK 213/05, LEX nr 277891; wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 4 lutego 2010 r., sygn. akt I ACa 431/09, LEX nr 686420; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt III UK 133/16, LEX nr 2332316. Równocześnie jednak należy odnotować kategoryczne wypowiedzi odmawiające opinii biegłego sporządzonej w innej sprawie waloru dowodu z opinii biegłego, zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. akt I ACa 1029/17, LEX nr 2529547.

¹⁹ J. Misztal–Konecka, *Proces cywilny*, s. 56–65.

²⁰ Na potencjalny konflikt tych zasad wskazuje zwłaszcza K. Piasecki, *Wpływ postępowania*, s. 172; Tenże, *System dowodów*, s. 131.

wyjątkowo z urzędu – art. 232 zd. 2 k.p.c.) – po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru – sąd może dopuścić dowód z opinii biegłego sporządzonej w innej sprawie. Stosowne postanowienie dowodowe winno określać nie tylko osobę biegłego, ale także przedmiot i granice wypowiedzi, co w praktyce oznacza wskazanie okoliczności faktycznych, których naświetleniu ma służyć opinia z innej sprawy. Wyklucza to zaskakiwanie stron wykorzystaniem konkluzji lub rozważań tejże opinii, na pierwszy rzut oka nie związanych z przedmiotem danego procesu cywilnego. Co więcej, konsekwencją postanowienia sądu orzekającego w procesie cywilnym o dopuszczeniu takiego dowodu powinno być zarządzenie sporządzenia odpisów tejże opinii i doręczenie jej wszystkim uczestnikom postępowania (nawet jeżeli treść tego dowodu jest im znana), z określeniem terminu na zgłoszenie zastrzeżeń do opinii i wniosków o jej uzupełnienie, postawienie dodatkowych pytań biegłemu, zgłoszenie żądania wezwania go na termin rozprawy celem ustnego wyjaśnienia wątpliwości, itp. Zatem czynności związane z przeprowadzeniem tego dowodu nie powinny istotnie różnić się od czynności dokonywanych w przypadku opinii biegłego sporządzonej w danej sprawie.

2. WYKORZYSTANIE OPINII WYDANEJ W INNYM POSTĘPOWANIU W PROJEKCIE NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Kwestia dopuszczalności procesowego wykorzystania opinii biegłego wydanej w innym postępowaniu, choć wydawała się rozwiązana w sposób satysfakcjonujący – z poszanowaniem zasad prawdy, bezpośredniości, równości stron i ekonomiki procesowej – spotkała się z zainteresowaniem projektodawców nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, zarówno w wersji z 27 listopada 2017 r., jak i 27 czerwca 2018 r. Dostrzeżono zapewne, że w doktrynie nie udało się uzyskać pełnej zgodności poglądów w tym zakresie. Projektuje się zatem wprowadzenie nowego przepisu oznaczonego jako art. 278¹ k.p.c. o następującej treści: „**Art. 278¹. Sąd może dopuścić dowód z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę**”.

Przepis ten stanowić ma normatywną podstawę do poszerzenia materiału dowodowego o opinie [biegłych] nieprzygotowane na potrzeby danego postępowania cywilnego. Nie oznacza on jednak swobodnego wprowadzenia do procesu wszelkich wypowiedzi osób (podmiotów), o których można sądzić, że posiadają wiadomości specjalne.

Prima facie nadal należy uznać za wyłączone potraktowanie jako opinii biegłego ekspertyzy wydanej na zlecenie strony postępowania lub osoby trzeciej, a zatem tzw. opinii prywatnej. Tego rodzaju ekspertyzy na gruncie postępowania cywilnego pozostaną, jak dotychczas, dokumentami prywatnymi lub poszerzeniem argumentacji prezentowanej przez stronę. Ich oczywista użyteczność, dostrzegana choćby w relacjach umownych, nie jest bowiem równoważona wystarczającymi gwarancjami bezstronności. Projektodawca przewiduje również pozostawienie poza możliwością procesowego wykorzystania jako opinii biegłego tych opinii, które sporządzane są wprawdzie na potrzeby postępowań przewidzianych ustawą, ale nieprowadzonych przez organy władzy publicznej. Najlepszym przykładem są w tym zakresie opinie (ekspertyzy) sporządzane w prowadzonych przez ubezpieczycieli postępowaniach likwidacyjnych (np. likwidacja szkody komunikacyjnej) czy w postępowaniach reklamacyjnych (np. z tytułu rękojmi za wady obuwia). Również w tym przypadku wydaje się, że brak wystarczających gwarancji bezstronności opiniującego wyklucza zasadność zrównania ich z opiniami biegłych sądowych.

Odmienny charakter projektuje się natomiast przydać opinii sporządzonej w innych postępowaniach przewidzianych przez ustawę na zlecenie organu władzy publicznej. Jak widać omawianą dopuszczalność dowodowego wykorzystania warunkują dwa elementy:

- sporządzenie opinii w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę;
- zlecenie organu władzy publicznej jako podstawę sporządzenia tej opinii.

Już na wstępie można uznać, że projektodawca odsyła do opinii przewidzianych w postępowaniu cywilnym (art. 278 k.p.c.), postępowaniu karnym (art. 193 k.p.k.), postępowaniu w sprawach o wykroczenia (art. 43 k.p.s.w.²¹ w zw. z art. 193 k.p.k.), postępowaniu administracyjnym (art. 84 k.p.a.²²), egzekucyjnym w administracji (art. 67b u.p.e.a.²³), itd. W trybie art. 278¹ k.p.c. wykorzystany będzie mógł być jedynie taki środek dowodowy, który w postępowaniu pierwotnym (źródłowym) jest traktowany jak opinia (bie-

²¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz. U. z 2018 r., poz. 475 z późn. zm.

²² Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. z 2017 r., poz. 1257 z późn. zm.

²³ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, Dz. U. z 2018 r., poz. 1314 z późn. zm.

głego). W praktyce oznacza to, że podstawą pojawienia się takiego dowodu w postępowaniu pierwotnym musi być decyzja procesowa o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, a zatem np. postanowienie o powołaniu biegłego na podstawie art. 278 w zw. z art. 236 k.p.c. (w postępowaniu cywilnym) lub na podstawie art. 193 i 194 k.p.k. (w postępowaniu karnym), zwrócenie się do biegłego na podstawie art. 67b u.p.e.a. (w postępowaniu egzekucyjnym w administracji) lub na podstawie art. 84 k.p.a. (w postępowaniu administracyjnym).

Równocześnie drugi istotny, a zapewne kluczowy, element limitujący uprawnienie sądu cywilnego wskazane w projektowanym art. 278¹ k.p.c., to podmiot zlecający wydanie opinii: ma to bowiem być organ władzy publicznej. Co ciekawe, dotychczas terminem „organ władzy publicznej” na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego posługiwał się jedynie art. 244 § 1 k.p.c. definiujący pojęcie dokumentu urzędowego²⁴. Termin ten jednak funkcjonuje od dawna na gruncie prawa konstytucyjnego. Warto zwłaszcza wskazać, że art. 77 ust. 1 Konstytucji RP²⁵ określa zasady odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Wykorzystując dotychczasowy dorobek orzecznictwa i doktryny, należy zaznaczyć, że organ władzy publicznej to zarówno zorganizowany podmiot, funkcjonujący w określonej strukturze²⁶, wprost tak określony w przepisie²⁷, jak też podmiot wyposażony (pomimo braku wyraźnego nazwania mianem organu władzy publicznej) w kompetencje przynależne władzy publicznej²⁸. Pojęcie „władzy publicznej” obejmuje wszystkie władze w sensie konstytucyjnym – ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą; obejmuje władzę pań-

²⁴ Art. 244 § 1 k.p.c.: „Dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone”.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

²⁶ M. Safjan [*Odpowiedzialność Państwa na podstawie art. 77 Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 4 (1999), s. 8] definiuje go jako instytucję, strukturę organizacyjną, jednostkę władzy publicznej.

²⁷ Tak ograniczają pojęcie organu władzy publicznej, np. M. Safjan, *Odpowiedzialność Państwa*, s. 8; P. Granecki, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 4 grudnia 2001 r.*, „Palestra” 11–12 (2002), s. 223–224.

²⁸ Za szerszym rozumieniem pojęcia organu władzy publicznej opowiada się np. I. Karasek, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za funkcjonariuszy po wyroku TK z dnia 4 grudnia 2001 r.*, *SK 18/2000*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 1–2 (2002), s. 99–100.

stwową i samorządową²⁹. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreślono, że pojęcia organu państwa oraz organu władzy publicznej nie są tożsame. W pojęciu „władzy publicznej” mieszczą się bowiem także inne instytucje niż państwowe lub samorządowe, o ile wykonują funkcje władzy publicznej w wyniku powierzenia czy przekazania im tych funkcji przez organ władzy państwowej lub samorządowej. Wykonywanie władzy publicznej dotyczy wszelkich form działalności państwa, samorządu terytorialnego i innych instytucji publicznych, które obejmują bardzo zróżnicowane formy aktywności. Wykonywanie takich funkcji łączy się z reguły, chociaż nie zawsze, z możliwością władczego kształtowania sytuacji jednostki³⁰.

Reasumując, złożenie wskazanych dwóch przesłanek prowadzić będzie do uznania dopuszczalności procesowego wykorzystania opinii biegłych sporządzonych w trakcie postępowania cywilnego, w trakcie postępowania karnego (tak w fazie przygotowawczej, jak i sądowej), w trakcie postępowania wykroczeniowego (tak w trakcie czynności wyjaśniających, jak i sądowych), postępowania administracyjnego (tak w fazie rozpoznawczej, jak i egzekucyjnej).

Wprowadzenie do procesu opinii, o której stanowi projektowany art. 278¹ k.p.c., wymagałoby przyjęcia trybu postępowania właściwego dla opinii biegłego. W pierwszej kolejności strona winna złożyć wniosek o dopuszczenie takiego dowodu, precyzyjnie wskazując nie tylko, na jakie okoliczności ma on zostać przeprowadzony, ale równocześnie konkretnie określając postępowanie, w którym taka opinia została przeprowadzona. Tego rodzaju wniosek podlega ocenie na zasadach ogólnych wskazanych w art. 278 k.p.c. Niezbędna jest zatem nade wszystko ocena, czy przeprowadzenie danego dowodu nie jest wyłączone na mocy regulacji szczególnych, czy dowód nie służy wykazaniu faktów bezspornych, nieistotnych dla rozstrzygnięcia sprawy lub udowodnionych zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy, czy rzeczywiście jest on przydatny dla wykazania danego faktu i czy dla jego wykazania niezbędne są wiadomości specjalne. Wreszcie, nie sposób pominąć także oceny,

²⁹ Zgodnie z art. 9 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 2077 z późn. zm.), organami władzy publicznej są m.in. organy administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały. Zob. także: T. Demendecki, *Komentarz do art. 244*, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729*, red. A. Jakubecki, wyd. 7, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 441.

³⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 18/00, OTK 2001/8/256.

czy wniosek ten nie zmierza do przedłużenia postępowania lub winien zostać uznany za spóźniony.

Regulacja art. 278 k.p.c. umożliwia stronom wyrażenie stanowiska „co do liczby biegłych i ich wyboru” przed wezwaniem biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii. Sąd zobligowany jest zatem umożliwić stronom wyrażenie swojego stanowiska w tym zakresie tak w przypadku rozpoznawania wniosku strony o dopuszczenie dowodu z innego postępowania, jak i w sytuacji, w której zamierza dopuścić taki dowód z urzędu³¹. Oznacza to, że zwłaszcza przed wydaniem postanowienia dowodowego sąd władny jest oceniać czy wskazany biegły nie podlega wyłączeniu jako *peritus inhabilis*, jak też rozstrzygnąć zarzuty co do braku bezstronności biegłego (art. 48-49 k.p.c. w zw. z art. 281 k.p.c.). Ostatecznie zaś, gdy dojdzie już do wydania postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego przeprowadzonej w innym postępowaniu, dalszy przebieg postępowania nie powinien odbiegać istotnie od tradycyjnego opiniowania w danej sprawie, w tym w szczególności gwarantującego realizację zasady kontrydiktoryjności³².

Udostępnienie stronom opinii biegłego wydanej w innej sprawie powinno następować w sposób umożliwiający im zapoznanie się z jej treścią i zgłoszenie ewentualnych zastrzeżeń. Równocześnie wyrażam stanowisko, że dopuszczenie dowodu nie wymaga w tym przypadku wezwania biegłego na rozprawę w celu umożliwienia stronom zadawania pytań biegłemu co do treści opinii³³. W pierwszej kolejności bowiem nie sposób odczytywać literalnie kodeksowego wezwania biegłego w celu zasięgnięcia jego opinii, skoro art. 278 § 3 k.p.c. wprost dozwala na dokonanie przez sąd wyboru, czy opinia winna być przedstawiona ustnie, czy pisemnie. Rosnący poziom skomplikowania stosunków społecznych sprawia, że sądy i inne organy jedynie wyjątkowo (w sporadycznych przypadkach) decydują się na pozyskanie wy-

³¹ Odmienne por. J. Derlatka (*Wykorzystanie dowodu*, s. 130), która wskazuje, że w przypadku dopuszczenia dowodu z opinii biegłego z urzędu “[s]trony zaś pozbawione są prawa przedstawienia uprzednich wniosków co do powołania biegłego oraz możliwości wskazania na przeszkody w wyznaczeniu konkretnego biegłego”. Zgodzić się należy natomiast ze wskazaniem Autorki, że wykorzystanie opinii przygotowanej na potrzeby innego postępowania wyklucza skorzystanie przez biegłego z przewidzianej w art. 280 k.p.c. możliwości odmowy przyjęcia obowiązku wydania opinii.

³² Co do znaczenia prawidłowości przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego zob. zwłaszcza A. Wasilewski, *Prawo do sprawiedliwego postępowania sądowego a problem granic jego kontrydiktoryjności (na przykładzie dowodu z opinii biegłych)*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 266 (1999), s. 423–432.

³³ Odmienne por. J. Derlatka, *Wykorzystanie dowodu*, s. 127.

łącznie ustnej opinii biegłego; taką formę przybierają *de facto* – i to nie wszystkie – opinie uzupełniające. Względy ekonomiki procesowej oraz konieczność zapewnienia stronom rzeczywistej możliwości zapoznania się z opinią biegłego (a dokładniej tokiem rozumowania, który doprowadził do określonych wniosków) przemawiają obecnie za pisemną formą opiniowania. Natomiast – w razie potrzeby wynikającej z niepełności lub nieadekwatności opinii, w razie zastrzeżeń, pytań, wątpliwości stron odnośnie do treści opinii – celowe może stać się żądanie ustnego wyjaśnienia opinii (art. 286 k.p.c., art. 291 § 1 zd. 2 k.p.c.); brak jednak potrzeby takiego ustnego wyjaśnienia, gdy żadne wątpliwości i zastrzeżenia nie pojawiły się tak u sądu, jak i u stron.

PODSUMOWANIE

Projektowana regulacja art. 278¹ k.p.c. dezaktualizuje pojawiający się obecnie niekiedy pogląd, że dla wykluczenia możliwości skorzystania z opinii biegłego wydanej w innym postępowaniu wystarczający jest brak zgody jednej ze stron lub też proste żądanie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego wyłącznie na potrzeby danego postępowania. Już to spostrzeżenie pozwala na wstępnie pozytywną ocenę wprowadzenia tejże regulacji do Kodeksu postępowania cywilnego. Przedstawiona analiza pozwala na wniosek, że walory proponowanego rozwiązania na rzecz szybkości postępowania i zaoszczędzenia kosztów wydają się równoważyć częściowe ustępstwa dokonane po stronie zasady bezpośredniości. Tym łatwiej o taką ocenę w przypadku opinii biegłego, która w przeważającej większości spraw ma formę pisemną, a dopiero na skutek zgłoszenia zarzutów i pytań uzupełniających dochodzi do wezwania biegłego do złożenia opinii (uzupełniającej) w formie ustnej. Niezbędny element bezpośredniości i kontrydiktoryjności realizowany będzie dzięki wydaniu postanowienia dowodowego w trybie art. 278 k.p.c. i umożliwieniu stronom zapoznania się z opinią i zgłoszenia do niej zastrzeżeń. Podkreślić wypada, że strony postępowania po otrzymaniu odpisu opinii wydanej w innym postępowaniu mogą zgłaszać wnioski o jej uzupełnienie i skorygowanie lub zastrzeżenia, niezależnie od stanowiska zajmowanego w pierwotnym procesie w tym zakresie. O ile bowiem przygotowana wówczas opinia mogła być w pełni adekwatna do stanu faktycznego sprawy i okoliczności istotnych dla jej rozstrzygnięcia, o tyle adekwatność ta nie musi zachodzić w kolejnej sprawie, choćby z uwagi na pewne (większe lub mniejsze) odmienności stanu faktycznego lub odmiennie nakreślony krąg okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia. Na koniec podkreślić wypada, że

wprowadzenie do procesu cywilnego opinii wydanej w innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy nie przesądza o wiarygodności tego dowodu. Dowód taki, jak każdy inny dowód, podlega swobodnej ocenie sądu zgodnie z kryteriami wyrażonymi w art. 233 k.p.c.

PIŚMIENNICTWO

- Błaszczak, Łukasz, i Krystian Markiewicz (red.). 2016. *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*. Wrocław: Wydawnictwo Presscom.
- Budzowska, Jolanta. 2012. „Opinia prywatna w sprawie o tzw. błąd medyczny.” *Monitor Prawniczy* 5:279–280.
- Derlatka, Joanna. 2018. „Wykorzystanie dowodu z opinii biegłego sporządzonej w innej sprawie w postępowaniu cywilnym.” *Przegląd Sądowy* 7–8:121–135.
- Ereciński, Tadeusz (red.). 2016. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*. Wyd. 5. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Granecki, Paweł. 2002. „Głosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 4 grudnia 2001 r.” *Palestra* 11–12:215–226.
- Jakubecki, Andrzej (red.). 2017. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1-729*. Wyd. 7. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Jodłowski, Jerzy [i in.]. 2009. *Postępowanie cywilne*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Karasek, Iwona. 2002. „Odpowiedzialność Skarbu Państwa za funkcjonariuszy po wyroku TK z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/2000.” *Transformacje Prawa Prywatnego* 1–2:93–112.
- Klich, Aleksandra. 2016. *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Knoppek, Krzysztof. 2014. „Prywatna opinia biegłego de lege ferenda.” W *Aequitas sequitur legem. Księga jubileuszowa z okazji 75. urodzin Profesora Andrzeja Zielińskiego*, red. Kinga Flaga-Gieruszyńska, i Grzegorz Jędrejek, 225–229. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Marciniak, Andrzej, i Kazimierz Piasecki (red.). 2016. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366*. Wyd. 7. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Miształ-Konecka, Joanna. 2012. „Proces cywilny a opinia biegłego wydana w innym postępowaniu.” *Przegląd Sądowy* 11–12:56–65.
- Miształ-Konecka, Joanna. 2013. „Znaczenie tzw. opinii prywatnych dla postępowania cywilnego.” *Monitor Prawniczy* 2:63–69.
- Piasecki, Kazimierz. 1970. *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Piasecki, Kazimierz. 1971. „Wykorzystanie w postępowaniu cywilnym materiału dowodowego zebranego w sprawie karnej.” *Palestra* 12:5–17.
- Piasecki, Kazimierz. 2010. *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*. Warszawa: Wydawnictwo LexisNexis.
- Rejman, Stanisław. 1967. *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Resich, Zbigniew, i Władysław Siedlecki (red.). 1969. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.

- Rudkowska-Ząbczyk, Ewa. 2000. „Dowód z opinii biegłego.” W *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Łukasz Błaszczak, Krzysztof Markiewicz, i Ewa Rudkowska-Ząbczyk, 482–495. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Safjan, Marek. 1999. „Odpowiedzialność Państwa na podstawie art. 77 Konstytucji RP.” *Państwo i Prawo* 4:3–18.
- Siedlecki, Władysław. 1957. „Głosa [do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1956 r., II CR 236/55].” *Nowe Prawo* 3:119–124.
- Waligórski, Marian. 1953. „Moc dowodowa ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu orzeczenia.” *Nowe Prawo* 3:28–39.
- Wasilewski, Andrzej. 1999. „Prawo do sprawiedliwego postępowania sądowego a problem granic jego kontryktoryjności (na przykładzie dowodu z opinii biegłych).” *Acta Universitatis Wratislaviensis* 266:423–432.
- Wengerek, Edmund. 1968. „Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu postępowania cywilnego za rok 1967.” *Nowe Prawo* 4:609–638.
- Widła, Tadeusz. 2007. „Ekspertyzy irrelewantne.” *Prokuratura i Prawo* 10:5–16.
- Wiśniewski, Tadeusz (red.). 2016. *System prawa procesowego cywilnego T. II, cz. 2: Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Wójcikiewicz, Józef. 2000. *Dowód naukowy w procesie sądowym*. Kraków: Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie.

PROSPECTS FOR THE USE OF AN EXPERT OPINION
FROM DIFFERENT PROCEEDINGS IN CIVIL PROCEEDINGS

Summary. Whether or not an expert opinion issued for different proceedings can be used in civil proceedings has been the subject of much discussion in literature and jurisprudence. To settle this matter once and for all, one of the draft amendments of the Civil Code proposes a new provision – Article 278¹ of Polish Code of Civil Procedure – to provide direct legal basis to admit opinions commissioned by public authorities in different proceedings conducted under the authority of an act of Parliament. This will make it possible to speed up the course and limit the costs of civil proceedings, and, thanks to prescribing some limitations relating to the basis for ordering such evidence (proceedings provided for by an act of Parliament) and the ordering body (a public authority), it will also guarantee that the principle of fair trial (due process) is upheld in relation to the expert’s impartiality.

Key words: expert opinion, the principle of directness, the adversarial principle, special information